

Svijetli primjeri pomorskih kapetana u drugom Bokeljskom ustanku

Prof. Ignjat Zloković, Kotor

Više puta je naglašavano, da su Bokelji teško primili odluke Bečkog kongresa (1815. god.) da se Austriji — kao nasljednici propale Venecije — preda na upravu Boka Kotorska. Seljaci su gledali u tome produženje svojih feudalnih obaveza, a pomorci ugrožavanje brodarstva i pomorske trgovine. Ovome treba dodati, da su naši pomorci, kao kulturna elita toga doba, bili nadahnuti naprednim i slobodoljubivim idejama. Oni su te ideje presađivali na rodno tlo, zajedno sa prosvjetom i kulturom. Zato nijedan pokret za oslobođenje nije bio bez njihovog učešća i pomoći. Tako je bilo i sa ustancima protiv Austrije u Boki.

Povod Drugom bokeljskom ustanku bio je: izigravanje obaveza koje je bio — u ime Austrijske vlade — dao narodu general Gavrilo Rodić (tada vojni i civilni guverner Dalmacije) na skupu narodnih pretstavnika u Knezlazu, u Krivošijama, neposredno poslije Prvog ustanka (januara 1870. god.). Kao što je poznato Bokelji su bili pobjednici u Prvom ustanku, a Austrijska vlada je morala uvažiti sve njihove zahtjeve. Od mnogih uzroka za ovaj ustanak, bio je najglavniji: što se Bokelji nijesu htjeli pokoriti »Zakonu o opštoj vojnoj obavezi«. Prema tome i glavna tekovina mira u Knezlazu bila je, da su Bokelji i dalje ostali oprošteni od vojne obaveze. Austrij-

ska vlada je računala da njena obaveza — koja je proizlazila iz Knezlaškog mira — ne će biti duga vijeka. Poučena neuspjehom u savlađivanju Prvog ustanka, spremala je vojne i diplomatske mjere da, u pogodnom momentu,aturi »Zakon o vojnoj obavezi« i toliko nepokornoj Boki Kotorskoj. To je i učinila 1881. god. Preko svojih nadležstava, i pouzdanih ljudi, nastojala je da privoli narod da se pokori ovom Zakonu. Ali se narod nije htio pokoriti, pozivajući se na obaveze koje je general Rodić dao u Knezlazu, i samog cara Franja Josipa koji je, prilikom svoje posjete Boki 1875. god., to potvrdio. I ovog puta glavno poprište oružane borbe, bokeljskih ustanika i austrijske vojske, bile su Krivošije (planinski predio poviše Risna). Rukovodioci austrijske vlasti održali su tada u Risnu sastanke sa narodnim predstavnicima Boke. Narodni prvaci su im tu otvoreno davali na znanje, da se narod neće pokoravati njihovom Zakonu. U ovim kritičnim danima, na čelu Risanske opštine stajao je pomorski kapetan Andro Djurković. Bio je čovjek inteligentan i spretan, a nadasve rodoljub. Po jednoj Optužnici, koja se danas čuva u Pomorskom muzeju u Kotoru, Sreski poglavar bokotorski teško ga optužuje Okružnom sudu u Kotoru: da je obavijestio sve glavare u svojoj opštini i poučio ih: kakav će stav zauzeti na pomenutim sastancima, k tome, da ih nagovorio da budu kompaktni i da se jednodušno opru uvođenju »Landvera« (domobranstva). »Glavari koji su došli na sastanak — kaže se u tužbi — vikali su i protestovali, da se ni u kom slučaju, i ni pred kakvim ustupcima, neće privoljeti uvođenju »Landvera«. Držanje Djurkovića na ovoj skupštini, učinilo je naročit utisak na usburkane duhove, koji su se razišli još odlučniji da se odupru projektovanom Zakonu«.

Pored ovoća je kap. Djurković pozivao više puta glavare na tajne satanke. U istoj je namjeri organizovao u Risnu protudržavnu maškaradu za vrijeme poklada, sa krnevalom koji je predstavljao austrijskog vojnika (landveristu). Povorka maškara vukla je krnevala ulicama Risna. Naposljetku je krnevalu bila otsječena glava uz ruganje i sprdnju svih prisutnih.

Ova duga optužba Austrijskog poglavara ređa i mnoga ostala »krivična djela« Djurkovića. On je omeo više namjera koje autsrij. vlasti nijesu ostvarile u narodu, jer je »pakleni duh Rišnjana sa Djurkovićem bio budan«.

Nije se postiglo ništa ni sa dolaskom u Risan bivšeg namjesnika Dalmacije, već pomenutog, generala Rodića. »Glavari su i tada uzeli provokatorsko i nabusito držanje, a da nijesu nimalo popuštali«.

U ovakvim i sličnim manevrima Austrijskih vlasti prošla je čitava godina. U proljeće sljedeće 1882. god. započeo je ustanak. Kao što je već pomenuto, Austrijska vlada se od 1870. god. vojnički i diplomatski za ovo pripremala. I naravno, ovaj ustanak je Austrija savladala ali je postigla nepomirljivu mržnju Bokelja prema njoj i svemu što je bilo njeno. Za dokaz neka posluži sljedeći događaj.

Kapetan Fridrik Belavita iz Prčanja, pomoćnik kap. Iva Vizina na putu oko svijeta jedrenjakom »Splendido« (1852—1859), za vrijeme ovog ustanka zapovijedao je Lojdov parobrod, koji je saobraćao na redovnoj pruzi Trst-Kotor. Jedne noći, prilikom svraćanja u Risan, parobrod je usidrio dalje od obale, jer nije bilo pristaništa. Čamac sa kopna se približavao parobrodu, vozeći putnike. Prekrcajem je rukovodio Lojdov agent u Risnu, koji — kad se čamac približio parobrodu — vikne Komandantu: »Kapetane, imamo da ukrcamo Ekscelenciju Jovanovića. — »A što se desilo«, upita Komandant. »Teško je ranjen« odgovori Agent. Na to će kap. Belavita na sav glas: »Prokleta puška što ga ne ubi«. Kap. Belavita zbog pomrčine, nije vidio u čamcu vrhovnog zapovjednika austrij. vojske, poslate protiv Bokelja. Agent zaprepašten brzo se uspeo na zapovjednički most i reče Belaviti: »Što reče kapetane, ako Boga znaš«. Ali neustrašivi Kapetan mu odgovori: »Što rekoš, rekoš«. General je bio smješten u brodskoj kabini, a da mu se Komandant nije ni javio. Kad se parobrod uputio, pozove Komandanta pa mu reče: »Kapetane, znate li gdje se nalazite?« On mu ponosno odgovori: »Na svom brodu, Ekselencijo«. Na to će Jovanović: »Pazite što radite i govorite, jer je sada opsadno stanje. »Jovanović, i ako austrijski general, donekle je shvatio rodoljubivi ispad kap. Belavite, te je odustao od krivičnog postupka. Kasnije se Jovanović, na putovanjima, više puta sreo sa kap. Belavitom. Uvijek bi ga oslovio sa riječima: »Kapetane, prokleta ona puška«.

Drugi prčaniski kapetan, usto velik rodoljub i pjesnik Jozo Djurović, skrhan bolom zbog neuspjeha Drugog ustanka, a ogorčen represalijama Austrijske vlasti, zbog kojih su mnogi viđeniji glavari i učesnici morali da napuste Boku, i sklone se na razne strane, u svojoj pjesmi »Krivošijanin na rastanku sa svojom domovinom« — pjeva:

»Od nemila do nedraga
Ja ću prosit hljeba.
Tuda će mi pružit zemlja
I krova i groba.
Od ljudske mi ti pakosti
Roditelja čuvaj kosti,
Pa im šapći: u progonstvo
Da sam birô pasti,
Neg nasilje trpeć tuđe
Odreći se časti,
A djecu ću spravit rodu
Za osvetu i slobodu.

Zbirka Djurovićevih pjesama u rukopisu čuva se u Pomorskom muzeju u Kotoru.

Ovakvih i sličnih primjera moglo bi se mnogo nabrojiti. Naši pomorci dok su se borili na smrt i život razbuktalim valovima širokih oceana bili su nada i uzdanica svoga Zavičaja, na domu su bili narodni vođe i osvjetljavali narodne puteve koji su vodili slobodi i boljem životu. Njihovi svijetli primjeri ne smiju da potamne ni padnu u zaborav.